

Pesthy Frigyes kérdőíveire adott válaszok - Nagycétény, Nemespann

A már régóta ismert Pesthy Frigyes kérdőívére adott válaszok³ teljes közlése eddig Nagycétény, sem Nemespann esetében nem történt meg, csupán fénymásolatban volt ismert.⁴ Már korábban is kiemeltük ezen forrás, egyes környező falvakkal összevetve is, alacsony információértékét⁵, amit elsősorban az akkori kitöltők hanyagságára, illetve történeti tudatlanságára vezethetünk elsősorban vissza.⁶ Természetesen e "népi laikus ismeret" szintje és a hagyomány, semmiben sem kirívó az akkori általános (átlag) magyarországi viszonyok között. A válaszok csupán néhány helynévre⁷ adnak érdekes magyarázatokat a népi etimológia szintjén.

Reméljük, hogy a jövőben a már korábban megjelent vármegyei (Komárom esetében félvármegyei) szintű közlések mintájára, a felvidéki vármegyék anyagának közlése, esetleg szlovák nyelvű fordítása is megvalósul. Tudomásunk szerint Szlovákia területéről eddig csak szórványos hasznosítása történt meg, elsősorban magyar nyelvű falumonográfiákban, illetve pecsétani forrásként alkalmazták.⁸

Felhasznált irodalom:

Buday Péter – Csuthy András – Fehér Sándor 2014: A nagycétényi hegykönyv 1807-1922.

Budapest.

Novák, Jozef 2008: Pečate miest a obcí na Slovensku I-II. Bratislava.

Presinszky Lajos 2002: Mit hagytak ránk a századok? Fejezetek Nagycétény történelméből.

Somorja.

Stanislav, Ján 1948: Slovenský juh v stredoveku II.

Vörös Ferenc 2004: Családnév kutatások Szlovákiában. Pozsony.

---

³ OSzK, FM/1 3814/4 Nyitra vm. II. 47 pozitív.

⁴ Presinszky 2002, 14-16.

⁵ 2010 Csal. mar. II/1, 7; Buday/ Csuthy/ Fehér 2014, 46.

⁶ Balázs Gergely plébános esetében, ismerve iskolázottságát és a pályafutását, feltehetően az előbbire gondolhatunk.

⁷ Dűlőneveket lásd: Presinszky 2002, 142-143.

⁸ A mikrofilm változatát a Szlovák Nemzeti Levéltár (SNA) anyagában, lásd Novák 2008.

Helynevek

NagyCzétény községből, Nyitra megyéből.

Az adatgyűjtés a következő kérdőpontokra terjed ki :

1. A megyének, kerületnek, járásnak, széknek neve, hová a hely tartozik. A terület ezen politikai felosztásán kívül némelykor vidék, környék, táj is bír külön elnevezéssel, vagy több falvak csoportozata közös név alatt ismertetik. A hol ilyesmi előfordul, az összeírásban figyelembe veendő, és ha lehet magyarázandó.

2. A k ö z s é g n e k, városnak hányféle neve él most; melyik neve bír csak helybeli elterjedéssel, melyik ismeretes országszerte. – Sajátos jelenség, hogy a magyar és román falvak a körülfekvő szász falvak által Erdélyben német elnevezést nyernek, mely elnevezésről az illető magyar és román falvak lakosainak sejtelmük sincs, és mely név különben is csak kis elterjedéssel bír. Viszont sok szász és román falu magyar névvel is bír, miről az illető szász és román falvoknak tudomásuk nincs. Ily viszonyok az ország minden részeiben foroghatnak fenn, hol több ajku a lakosság, azért felemlítendő.

3. Volt-e hajdan a községnek más elnevezése? Vagy tán csak különféleképp iratott a mostani helynév?

4. A község mikor említetik legkorábban?

5. Honnan népesítetett?

6. Mit lehet tudni köztudomásból, hagyományból, írott vagy nyomtatott emlékekből a n é v e r e d e t é r ő l, értelméről, mindegyik nyelvü helynévre nézve?

7. A község határában előforduló többi topographiai nevek, például: mező, dülő, szántó, forduló, legelő, kaszáló, puszta, sivatag, liget, berek, erdő, rengeteg, zug, határ, tanya, csárda; major, szállás, kert, szőlős, árok, rom, irtvány, tisztás, hát, halom, domb, csúcs, - orom, magaslat, fensík, hegy, hegygerinc, hegylány, szikla, bérc, bánya, barlang, örvény, szoros, zuhatag, forrás, kút, ér, tó, folyó, patak, (megkülönböztetvén minden nevet, melyet ilyen fő- és mellékpatak eredetétől egészen kifolyásáig más folyóba nyert), mocsár, posvány, láp, ingovány, nádas, rét, kompállás, rév, gázló, sziget, fok. stb. Lényeges feladata az összeírásnak, hogy az itt említett tárgyak tulajdon nevei minél kimerítőbben és minél pontosabban följegyeztessenek. A hol lehet, itt is a 6-ik pont alatti kérdés figyelembe veendő. Ide tartozik sokszor a külvárosok, városrészek, utak, térek és utcák neveinek felemlítése, ha ezen nevekben valami eredetiség lappang, vagy ha nemzeti emlékekkel összekapcsolvák,

és így rólok történetileg vagy nyelvészetileg valami felderítés várható. Mezők, dűlők, szántók, legelők, puszták, rétek, fordulók és hasonló tárgyak neveinél célszerű volna az illető tárgy természeti tulajdonságáról rövid megjegyzést tenni, minthogy abból sokszor felvilágosítást vehetni a név értelmére. Például: Gányér, vizes, lapályos szántó föld Szalontán. Kóstava, szép legelő, erdős hegyek közt. Karakó, csavargó patak. Gyűrűzug, egy zug, mely körül a Berettyó fél kört képez. Ondód, sík fekete föld, néhol szikes Debrecennél. Szódob, egy völgy, mely jól viszhangzik, Biharban. Tőtevény, feltöltött és árkolt szántó föld, Kocsordon. Üllő, álló víz, mely kiszáradni nem szokott, Karcagon. Petrisán, nagy őserdő, melyben őzek is vannak, Békésben. Vica, vízér, melyben sok apró hal van, Békésben. Siskadülő, szántó föld, melyen sok siska terem, Szabolcsban. Megyer, hajdan falu Baranyában, most csak malom. Adacs, puszta a kecskeméti határban, hajdan falu. Ders, egy tiszta s talán irtott hely az erdőben, biharmegyei Siteren. Bágy, rétes víz, mely igen lassan foly, H. Nánáson. Bokróc, kút cserés, bokros helyen, Margitán. Világos, hogy hol a 2-6-ik pontban kért közleményeknek helye nem lehetne, ott a helynévhez legalább ily, a természeti tulajdonságokat illető jegyzéseket mindig csatolhatni.

Vége a 7-ik pont alatti helynevek érdekében van, hogy az illető megnevezett tárgynak f e k v é s e is emlegettsék, t. i. neveztesse a határos, szomszéd területek.

ad 1m %

Nyomatott Hazay Róza betűivel Temesvárott.

-második oldal-

Ad 1m NagyCzétény falu Nyitra megye
alsó járásban kebeleztve – Nyitra völgyében.

ad 2m csak ezen név alatt ismeretes.

ad 3m Ezen községnek hajdanában sem
vált más elnevezése.

ad 4m Ezen község sz István idejében
emléttetol legkorábban, mert Temploma Sz
István alatt 1ső esztergomi Érsek által

építettet⁹

ad 5m A magyarok bejövetele által népesített, minthogy mai napig is egyedül és tisztán magyar ajku a népe, a lakosok magyar nevei is ugyan ezt tanúsítják.¹⁰

ad 6m ugy látszik tisztán eredeti magyar név a falu neve.¹¹

ad 7m NagyCzétény határában előfordul Herbantó nevű alló viz Nagyfalu, és Berencs határ mellett hol utolsó török megszállás alkalmával a törökök és magyarok között történt ütközetben Herban Pascha el esett, innét neveztetik a viz Herbantónak, a mellette lívő nihány fa, egykor erdő hol az ütközet történt mai napig is Attak (: attaquo) erdőnek neveztetik. – Hataraban Papézi dülő földek és rétek csehi határnál, Dinnye földek, Sáskai dülő Szantó föld, hol a 18ik század közepe táján a sáskák mindent megemésztettek – Borsószer jó szántó földek, szőlői: Also-felső hegy e tájon nevezetes bort terem, de leg jobb bor terem a Lópérai dülőben – Haraszt, erdő szőlői határnál, Pétercser egykor erdő, most szántó föld szőlői és pani határnál. –

%

-8. oldal-

---

⁹ Valószínűleg egyházi hagyomány (vö. **Buday – Csuthy – Fehér** 2014, 76-77).

¹⁰ A kérdés valószínűleg későbbi telepítésekre és költözésekre is gondolhatott, amit Nagyczétény és az egész Nyitra vidék vegyes eredetű nevei is tanúsítanak. Valószínű, hogy a folyamatos népmozgások a 18. századra alakították ki a falu 20. századig tartó nemzeti arculatát. Nagyczétényben a nevek többségének eredete ellenére a magyarság került túlsúlyba (vö. **Vörös** 2004).

¹¹ Vö. **Stanislav** 1948, 94 és mások (**Buday – Csuthy – Fehér** 2014, 15).

Farkas erdő, erdőség kéri és berencsi határ-
nál honnét kevéssel ez előtt pusztultak ki a
farkasok – folyó vize a helységtől Czétényké-
nek neveztetik – a másik kisebb csermely Kádám,
a Lapás Gyarmati határból a Czétényin keresz-
tül folyik.

A helységnek felső része Curianak ne-
veztetik, hol mint egy 100 év előtt a KisCzé-
tényi nemesek laktak, s most azoknak zsel-
lereik laknak. NagyCzétény 1863. Dec. 19en

Balázsy Gergely
plebanos

Magyar Jozsef Bíró
Gazdagh Nándor
Jegyző által.

-96. oldal-

Helynevek

Pann községből, Nyitra megyéből.

[a kérdőpontokat lásd ahogy Nagycéténynél]

Ad 1m

-97. oldal-

Ad 1m Pann magyar ajku néppel,
Nyitra megye, alsó járás

Ad 2m Pann, és Nemes Pann mivel
érseki nemesek lakják.¹²

Ad 3m más elnevezése nem tudaték,

Ad 4m 17ik század Közepén említettik
legkorábban

---

¹² Jogilag ekkor már nem számított. A Verebélyi és Szentgyörgyi Érseki Nemesi Szék falvai közigazgatásilag betagozódtak Nyitra és Bars vármegyébe, illetve Esztergom, Hont, Komárom és Nógrád vármegyébe.

Ad 5m magyarok bejövetelekor népesített, mert szénte magyar ajkuak.

Ad 6m mit sem lehet tudni,

Ad 7m Dülők: Soósvölgy mivel legelője sóstartalmu, és szántó földje jó termő,

Kálazi és Vajki határ mentében, ezen dülőben van Deák családnak nagyobb szerü majórsága, mellyet egy egy emeletes szin- te Deák családot illető urilak is diszlt-

- Csorda ut szántó földek – Szarczó,

Töviskes, Szántó földek gyarmati határ

mellett, - Bánya, Eresztvény Szántó

földek – Szöllőhegyei: Zsigárd, es Szar-

kahegy szöllősi határ mellyett – Tyúkhegy

a falu felett, egykor szöllő hegy, de mivel

a Tyukok szoktak szüretelni, most szántó

föld NagyCzétenyi szöllő hegy mentében. –

Kelt Pann 1863. Dec. 19.

Balázs Gergely

plébános-

Cséffáry Imre Bíró

Gazdag Nándor

Jegyző által.